

Історія Чернігівщини в документах особового походження і колекціях державних архівних установ області

Документи особового походження утворюються в процесі життя та діяльності окремих осіб. З них формуються особові фонди, в яких зосереджені різноманітні за формою та змістом матеріали, що всебічно характеризують фондоутворювачів. Листи, спогади, літературні та наукові твори – далеко не повний перелік цих матеріалів.

На сьогодні в архівних відділах райдержадміністрацій та міських рад зберігається 31 фонд особового походження, серед яких можна умовно виділити кілька груп.

Група фондів учасників Великої Вітчизняної війни представлена у багатьох архівних відділах. Це фонди Кобижчі Митрофана Лавреновича¹ та Сопричова Івана Васильовича² (архівний відділ Козелецької райдержадміністрації), Юрченка Петра Авксентійовича – Героя Радянського Союзу (архівний відділ Прилуцької міської ради)³, Редька Григорія Феофановича⁴ (архівний відділ Срібнянської райдержадміністрації) та Седеня Василя Романовича – учасника бойових дій, ветерана праці, сілько-ра газет «Шляхом комунізму» та «Наш край»⁵ (архівний відділ Чернігівської райдержадміністрації). У родинному фонді Дядечків (архівний відділ Сосницької райдержадміністрації) зберігаються документи учасника Великої Вітчизняної війни, красзнавця Дядечка Олександра Севастьяновича⁶. В архівному відділі Ніжинської райдержадміністрації знаходяться фонди Білана Івана Трохимовича – учасника Великої Вітчизняної війни, ветерана праці, Заслуженого вчителя УРСР зберігаються спогади про воєнні роки, почесні грамоти та посвідчення, фотографії з часів війни до сьогодення⁷, а також спогади про перебування в концтаборах, листи та листівки з Німеччини, які Тимченко Михайло Пантелеймонович – ветеран Великої Вітчизняної війни – особисто передав на постійне зберігання⁸.

Найбільше фондів учасників війни зберігається в архівному відділі Корюківської райдержадміністрації. Це особові фонди Тихоновського Михайла Дмитровича⁹, Макаренка Дмитра Юхимовича¹⁰, Суворець Ольги Романівни¹¹ та Костюк Галини Юхимівни – медсестри диверсійної групи партизанського загону ім. Щорса з'єднання двічі Героя Радянського Союзу О.Ф. Федорова¹².

Зокрема, у фонді М.Д. Тихоновського зберігаються довідки про революційний рух та селянські заворушення в Корюківці у 1898 – 1911 рр.; поховання на Базарній (зараз ім. Гарнієра) площі; статті про зміни в адміністративно-територіальному поділі Чернігівщини протягом 1782–1963 рр.; про бій в урочищі Бреч з бандою Рака; короткий історичний нарис про Корюківку; унікальні фотографії.

У фонді Костюк Галини Юхимівни зберігаються цікаві документи з історії Корюківщини, комсомольської організації краю, партизанський рух у районі. На особливу увагу заслуговують фотографії керівників партизанських загонів, що діяли на Чернігівщині.

В архівному відділі Носівській райдержадміністрації зберігається фонд Серебрякова Леоніда Борисовича – учасника партизанського руху, журналіста, в якому зосереджені повісті та статті фондоутворювача¹³.

Фонди воїнів-інтернаціоналістів зберігаються в архівних відділах Ніжинської райдержадміністрації та Ніжинської міської ради. Це особисті документи загиблих в боях в Афганістані Кузьменка Валерія Петровича¹⁴, Парубця Анатолія Григоровича¹⁵ та Брюховця Юрія Леонідовича¹⁶.

Документи краєзнавців Ніжинського району зосереджені в фондах Кичка Андрія Івановича¹⁷ та Петрика Василя Івановича¹⁸, Чернігівського – в фонді Курданова Андрія Леонідовича¹⁹. Важливі для історії Коропського краю документи зберігаються в особовому фонді краєзнавця Куриленка Василя Єлисеєвича²⁰.

На постійне зберігання до архівних відділів райдержадміністрацій та міських рад надійшли документи відомих діячів культури та науки Жук-Михайленко Валентини Микитівни – письменниці з Коропа, члена Співки журналістів²¹, Атрощенко Олександри Іванівни – поетеси з Куликівки²², Стаценка Олександра Івановича – поета зі Щорса²³, Дядечко Віри Костянтинівни – письменниці з Сосниці²⁴, Велігури Олександра Миколайовича – художника-аматора з Семенівки²⁵.

Значний інтерес становлять документи особового походження, передані на зберігання громадянами району. Серед них на увагу заслуговують документи фондів Адаменка Миколи Петровича – члена Співки письменників України, лауреата літературної премії ім. М. Коцюбинського²⁶ та Решодько Наталії Федорівни – члена Співки журналістів України²⁷.

У фонді Миколи Петровича Адаменка зібрано статті, рецензії та відгуки на публікації в періодичній пресі, рукописи повістей, віршів, тексти виступів на вчительських конференціях, зустрічі з читачами в музеї О.П. Довженка, методичні посібники з української мови. Кілька років тому авторський колектив на чолі з Адаменком М.П. підготував до друку дві книги – «Сосниця і Сосниччина на хвилі віків» і «Сосницький край у серці України», які побачили світ у 2005 р.

Н.Ф. Решодько передала на зберігання чернетки статей, фотографії визначних людей Сосницького району, нариси з історії районної газети, про письменника О. Десняка. У складі особового фонду зберігаються матеріали про легендарну розвідницю років Великої Вітчизняної війни Алексу В.П., завдяки якій були врятовані від знищення фашистами шахти на Донбасі. Серед 38 кореспондентів, з якими листувалася фондоутворювачка, найбільший інтерес викликає лист сестри О.П. Довженка П.П. Довженко-Дудко.

Найбільше фондів відомих діячів культури та науки представлено в архівному відділі Ніжинської міської ради. До неї слід віднести фонди Даньшиної Наталії Дмитрівни²⁸ та Довгоброта Івана Яковича²⁹ – Заслужених працівників культури України, Пшегодського Семена Васильовича (псевдонім Андрій Седих) – письменника-лірика³⁰.

Слід особливо виділити фонди Самойленка Григорія Васильовича – завідувача кафедри світової літератури та історії культури Ніжинського державного університету, доктора філологічних наук, професора³¹ та Марисової Інеси Віталіївни – Заслуженого працівника науки та техніки України, професора, кандидата біологічних наук з цього ж університету³².

Самойленко Г.В. розробив цілу низку посібників для студентів, організував музей історії історико-філологічного факультету, в якому експонується низка унікальних архівних документів, веде науково-дослідну роботу, займається краєзнавством та вивченням культури Поліського краю. За його ініціативою у вузі було відкрито кафедру історії культури, літератури і народознавства. У фонді зберігаються машинописи бібліографічних покажчиків Самойленка Г.В. із серії «Учені-філологи Ніжинської вищої школи», добірок, присвячених Ніжину, творчості М.В. Гоголя, О.С. Пушкіна, О.О. Фадєєва тощо. Фонд доповнюють статті про театральне та музичне життя в Ніжині в XVII–XX ст., історична довідка про розвиток Ніжинської філологічної школи.

Фонд Марисової Інеси Віталіївни складається з науково-методичних рекомендацій «Навчальні завдання до семінарських занять з біогеографії для студентів 5-го курсу природничого факультету»,

методичних рекомендацій до самостійної роботи студентів, методичних розробок з біогеографії, біоцентричного руйнування, бібліографічного покажчика з серії «Вчені-біологи Ніжинської вищої школи», методичних вказівок до лабораторно-практичних занять, короткого етимологічного словника-довідника для студентів і вчителів-біологів тощо.

Крім особових фондів в архівних відділах райдержадміністрацій та міських рад зберігаються 68 колекцій документів, які об'єднані за різними ознаками. Роботу з їх формування було розпочато в 90-х рр. минулого століття. Відтоді працівниками архівних відділів зібрано 13 колекцій документів про Велику Вітчизняну війну. Документи про воїнів-інтернаціоналістів зосереджені в 3 колекціях, а спогади про Голодомор 1932 – 1933 рр., розкуркулення та примусове вивезення до Німеччини – у 5 колекціях.

Свідчення жителів Бобровицького краю про події Великої Вітчизняної війни відображено в колекціях «Остарбайтер»³³, «Жива історія віку»³⁴ та «Обпалена війною юність»³⁵ Бахмацького та Талалаївського – в колекціях «Про історичні події в Бахмацькому районі»³⁶ та «Історія з вуст народу»³⁷. У фондах зберігаються спогади очевидців про спалення населених пунктів, примусове вивезення до Німеччини та репресії.

Чорнобильська катастрофа 1986 р. торкнулась і Чернігівщини. Безпосередню участь у ліквідації наслідків з її перших днів взяли жителі Носівщини, про що свідчать документи колекції, що зберігається в архівному відділі Носівської райдержадміністрації³⁸.

Слід також звернути увагу на колекції документів Бобровицького народного хору «Гомін»³⁹ та районної організації товариства «Просвіта»⁴⁰. Особливий інтерес становлять документи про роботу Борзнянського самодільного народного театру⁴¹ та фонду «Історія Талалаївської народної хорової капели»⁴².

Колекція «Історія сіл Ічнянщини»⁴³ налічує 25 справ, в яких зберігаються нариси, історичні дослідження краєзнавців Ічнянщини, довідки про стан соціально-економічного розвитку населених пунктів району в 60-х рр. минулого століття, які готувались до видання тому «Історія міст і сіл України. Чернігівська область».

До колекції «Обранці народу»⁴⁴ включені учнівські твори, що були представлені на конкурс, присвячений виборам депутатів 1985 р.

Про культурне життя краю можна дізнатись з документів колекцій «Носівщину люди прикрашають»⁴⁵, «Жінки-сучасниці»⁴⁶ та «Славетні імена Боровицького краю»⁴⁷, «Коропщина в нарисах, малюнках, фотографіях»⁴⁸, «Культурне життя Срібнянщини»⁴⁹.

Бурхливі події листопада–грудня 2004 р., пов'язані з виборами Президента України, які увійшли в історію як Помаранчева революція, вплинули на подальший розвиток суспільства та сприяли підвищенню політичної активності. Вони відображені у колекціях, що зберігаються в 11 архівних відділах.

Максимально повно відображають події, пов'язані із проведенням виборчих кампаній, документи 14 фондів про вибори народних депутатів України та депутатів місцевих рад, представлених у 13 архівних відділах.

Архівісти звернулись до політичних партій, блоків та громадських організацій щодо передачі на зберігання виборчої документації. Однак найбільших результатів у поповненні архівів цікавими документами дало ініціативне документування: фотографування та збирання джерел офіційної та неофіційної агітаційної документації.

Архівні відділи прийматимуть на державне зберігання особові фонди та колекції й надалі, щоб

зберегти їх для нащадків і продовжити справу Чернігівської губернської вченої архівної комісії, адже саме вона розпочала роботу з вивчення і зберігання приватних архівів, доклала максимум зусиль до збереження документальної спадщини українського народу.

1. Архівний відділ Козелецької райдержадміністрації. – Ф. Р-367. – Оп. 1.
2. Там само. – Ф. Р-366. – Оп. 1.
3. Архівний відділ Прилуцької міської ради. – Ф. Р-114. – Оп. 1.
4. Архівний відділ Срібнянської райдержадміністрації. – Ф. Р-17. – Оп. 1.
5. Архівний відділ Чернігівської райдержадміністрації. – Ф. Р-294. – Оп. 1.
6. Архівний відділ Сосницької райдержадміністрації. – Ф. Р-179. – Оп. 1.
7. Архівний відділ Ніжинської райдержадміністрації. – Ф. Р-336. – Оп. 1.
8. Там само. – Ф. Р-299. – Оп. 1.
9. Архівний відділ Корюківської райдержадміністрації. – Ф. Р-216. – Оп. 1.
10. Там само. – Ф. Р-234. – Оп. 1.
11. Там само. – Ф. Р-231. – Оп. 1.
12. Там само. – Ф. Р-215. – Оп. 1.
13. Архівний відділ Носівської райдержадміністрації. – Ф. Р-87. – Оп. 1.
14. Архівний відділ Ніжинської райдержадміністрації. – Ф. Р-291. – Оп. 1.
15. Там само. – Ф. Р-292. – Оп. 1.
16. Архівний відділ Ніжинської міської ради. – Ф. Р-181. – Оп. 1.
17. Архівний відділ Ніжинської райдержадміністрації. – Ф. Р-293. – Оп. 1.
18. Там само. – Ф. Р-312. – Оп. 1.
19. Архівний відділ Чернігівської райдержадміністрації. – Ф. Р-296. – Оп. 1.
20. Архівний відділ Коропської райдержадміністрації. – Ф. Р-243. – Оп. 1.
21. Там само. – Ф. Р-260. – Оп. 1.
22. Архівний відділ Куликівської райдержадміністрації. – Ф. Р-105. – Оп. 1.
23. Архівний відділ Щорської райдержадміністрації. – Ф. Р-315. – Оп. 1.
24. Архівний відділ Сосницької райдержадміністрації. – Ф. Р-179. – Оп. 1.
25. Архівний відділ Семенівської райдержадміністрації. – Ф. Р-235. – Оп. 1.
26. Архівний відділ Сосницької райдержадміністрації. – Ф. Р-181. – Оп. 1.
27. Там само. – Ф. Р-184. – Оп. 1.
28. Архівний відділ Ніжинської міської ради. – Ф. Р-184. – Оп. 1.
29. Там само. – Ф. Р-182. – Оп. 1.
30. Там само. – Ф. Р-189. – Оп. 1.
31. Там само. – Ф. Р-206. – Оп. 1.
32. Там само. – Ф. Р-191. – Оп. 1.
33. Архівний відділ Бобровицької райдержадміністрації. – Ф. Р-297. – Оп. 1.
34. Там само. – Ф. Р-296. – Оп. 1.
35. Там само. – Ф. Р-303. – Оп. 1.
36. Архівний відділ Бахмацької райдержадміністрації. – Ф. Р-225. – Оп. 1.
37. Архівний відділ Талалаївської райдержадміністрації. – Ф. Р-103. – Оп. 1.
38. Архівний відділ Носівської райдержадміністрації. – Ф. Р-119. – Оп. 1.
39. Архівний відділ Бобровицької райдержадміністрації. – Ф. Р-304. – Оп. 1.
40. Там само. – Ф. Р-308. – Оп. 1.
41. Архівний відділ Борзнянської райдержадміністрації. – Ф. Р-235. – Оп. 1.
42. Архівний відділ Талалаївської райдержадміністрації. – Ф. Р-115. – Оп. 1.
43. Архівний відділ Ічнянської райдержадміністрації. – Ф. Р-370. – Оп. 1.
44. Там само. – Ф. Р-369. – Оп. 1.
45. Архівний відділ Носівської райдержадміністрації. – Ф. Р-95. – Оп. 1.

46. Архівний відділ Бобровицької райдержадміністрації. – Ф. Р-321. – Оп. 1.

47 Там само. – Ф. Р-322. – Оп. 1.

48 Архівний відділ Коропської райдержадміністрації. – Ф. Р-242. – Оп. 1.

49 Архівний відділ Срібнянської райдержадміністрації. – Ф. Р-95. – Оп. 1.